

J.H. Smeele

Zuivelhandel, Den Haag

J.H. Smeele was midden 19^e eeuw melkventer in Den Haag, woonachtig aan de Heerenstraat 10. Eind 19^e eeuw was er op dit adres een boter, kaas en eierenwinkel gevestigd met de naam Gebrs. P.N. en J.H. Smeele. Midden twintiger jaren kwam er een vestiging bij aan de Witte de Withstraat 37 en heette het bedrijf weer J.H. Smeele. Begin vijftiger jaren werd het bedrijf opgeheven.

Smeele begon in 1926 zoals veel winkels met een populaire serie van 80 "bruintjes" (bruine topografische fotoplaatjes in koperdiepdruk, serie B). Daarbij werd een klein album uitgegeven getiteld "Stad en Land" met beknopte teksten bij de plaatjes geschreven door C.P. van Wesemael.

Dit kleine album werd in augustus 1929 gevolgd door een tweede zeer populaire serie bruintjes met een reclamealumpje getiteld "Uit Oude Tijden" met beknopte teksten bij de plaatjes geschreven door een onbekende met de initialen S.W. Deze serie met diverse verschillende drukken van de alumpjes is van 1928 tot 1931 uitgegeven door tenminste 76 zuivelfabrieken, 4 melkwinkels waaronder Smeele, en een dozijn andere bedrijven.

Smeele liet in de dertiger jaren twee zeer opmerkelijke eigen albums maken. Beide albums zijn vervaardigd door de lithograaf en kunstdrukker Jan Kotting Jr. die achterop zijn boeken het hiernaast afgebeelde logo drukte. De Latijnse tekst luidt in het Nederlands: gedrukt in het bedrijf van Kotting. De in dit logo afgebeelde 17^e eeuwse drukker past zeer goed bij het eerste album, "Het Menschelyk bedryf", gebaseerd op een boek van de 17^e eeuwse graveur en drukker Jan Luyken. Bij de beschrijving van dit album hierna is ook beschreven hoe dit album met 80 gravures en bijbehorende tekstjes van Luyken tot stand is gekomen.

Kotting maakte een tweede album voor Smeele, dat net als het eerste geheel grijs van kleur is. Dit is een totaal ander soort album, namelijk een spannend jongensboek met plakplaatjes, getiteld "De luchtreis van Jan Comenius". Zo'n jeugdroman past in de ontwikkeling van de jeugdboeken en albums van begin dertiger jaren, daarom veronderstellen we dat dit album in de dertiger jaren geplaatst moet worden. Qua uitvoering verschilt het evenwel sterk van de kostbaarder uitgevoerde "jeugdromans" van met name Lever, Kaiser en Haust. Het doet sterker denken aan enkele grijze jeugdalbums met bruine of zwart/wit plaatjes uit Friesland. In die Friese albums vinden we voor het merendeel topografische fotoplaatjes; in deze jeugdroman van Smeele zijn de zwart/wit plaatjes echter getekend door Jan Kotting zelf (naast enkele gekleurde platen). De onbekende auteur van dit boek verschuilt zich achter het pseudoniem Otto van Brabant.

Jan Kotting heeft nog één ander album gemaakt, namelijk "De Oud-Hollandsche bakker" van Lensvelt Nicola. Dit vreemd gevormde album heeft gekleurde plaatjes getekend door Henri Pieck.

SMEE01

Het Menschelyk Bedryf

Het Menschelyk Bedryf. Reproducties naar Jan Luyken (1649 – 1712). Album uitgegeven door J.H. Smeele, 's Gravenhage, (november 1931)

Achtergrond van dit album

De vermaarde 17^e eeuwse graveur Jan Luyken maakte een reeks van 100 kleine gravures van beroepen van die tijd. In 1694 publiceerde hij deze gravures in een boek getiteld "HET MENSELYK BEDRYF", met bij elk plaatje een titelvers, een gedichtje en een blad met desbetreffende bijbelteksten. Kunst drukker Jan Kotting Jr. maakte in de twintiger jaren een oblong boekje (25 x 20 cm) met lithografische reproducties van 80 van de gravures uit dit boek. Kotting drukte steeds twee plaatjes naast elkaar, en zette om druktechnische redenen de titel en het tweeregelige titelvers die bij Luyken boven de afbeelding staan eronder, samen met het bijbehorende zesregelige gedichtje. Verder schreef hij er een inleiding van twee pagina's bij over het werk van Jan en Caspar Luyken. Voor op het boekje is het titelplaatje geplakt dat op het boek van Luyken prijkte, en op het titelblad is een gravure met het portret van Jan Luyken afgebeeld. Het boekje is uitgegeven door N.V. „Eigen Volk" in Haarlem.

Merkwaardigheid is, dat de titel van het boek door Kotting werd gezet in de spelling van de twintiger jaren als "HET MENSCHELIJK BEDRIJF", en hij paste ook de spelling van veel beroepen aan aan de spelling van die tijd.

Van dit boekje heeft Kotting voor zuivelhandelaar Smeele een staand album in kwartoformaat gemaakt, zodat er 2 rijen van 2 plaatjes onder elkaar kunnen staan, maar met te weinig ruimte om ook de gedichtjes onder de plaatjes te zetten. Er is volstaan met de titel (met nummer) en het tweeregelige titelvers. De inleiding van Kotting is integraal afgedrukt op de eerste pagina. En slordigerwijs heeft in dit album de titel drie verschillende spellingen gekregen: op de voorkant met i-grecs zoals bij Luyken maar met sch zoals in het boek van Kotting, boven de inleiding in de "moderne" spelling zoals in dat boek, en alleen achterop de plaatjes in de spelling die Luyken zelf hanteerde.

[Zie Tarée e.a. voor een andere albumuitgave gebaseerd op de gravures van Luyken.](#)

Kenmerken

Kwarto inplakalbum, bestaande uit 11 grijsgevolkte stijve bladen met vulstrips, bijeen gehouden met een bindkoord. De voorplaat is opgeplakt. Op de binnenzijde van het voorblad is de uitgever Smeele gedrukt en een plaat met het portret van Jan Luyken opgeplakt. De bovengenoemde inleiding is afgedrukt op de volgende pagina en de 80 plaatjes met de bijbehorende tekstjes beslaan de vierde tot en met de voorlaatste pagina. Op de achterzijde is het logo van Kotting afgedrukt en "Tekst en typografische verzorging J. Kotting Jr."

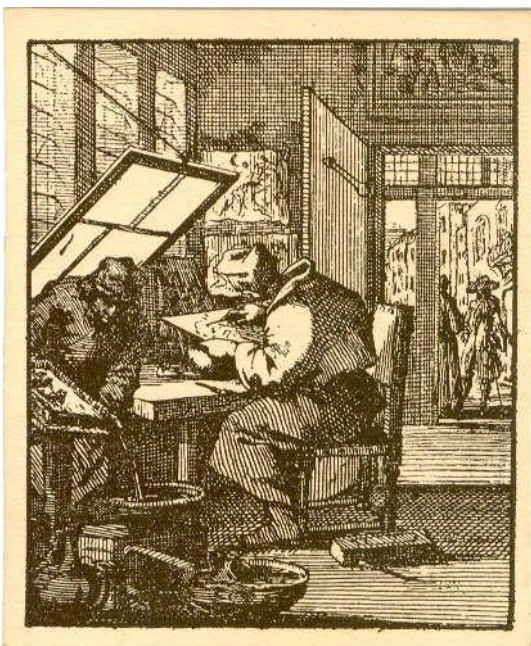
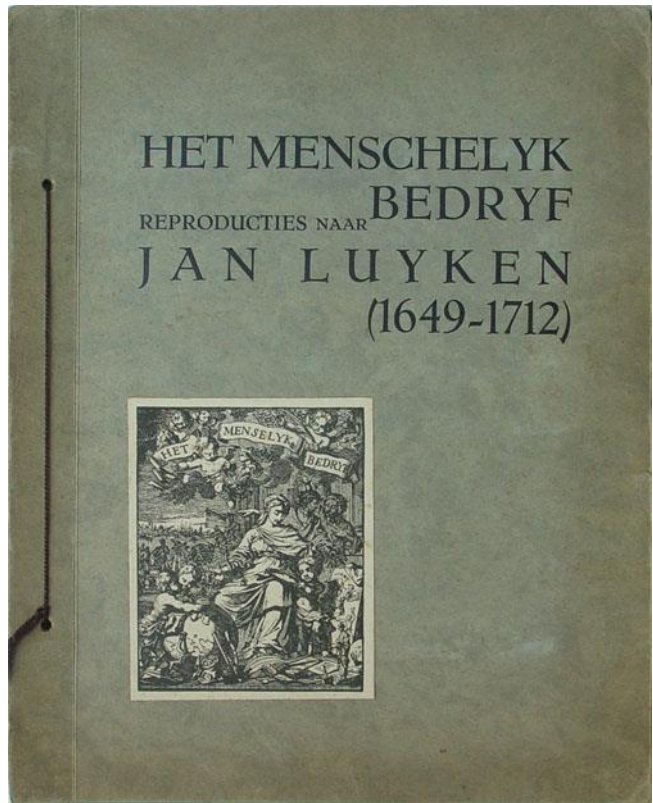
De plaatjes zijn lithografische reproducties van de 17^e eeuwse gravures, gedrukt op licht-ecru lithokarton, dubbel zo zwaar als de bladen in het boekje van Kotting. Nummer en titel zijn achterop de plaatjes afgedrukt. De plaatjes zijn genummerd 1 – 80.

Luyken nam ook zijn eigen beroep op:

DE PLAATSNYDER

Een beeld gewerckt in 't koper stof,
Geeft duisend Beelden van sich of:
ô Jesus Christus, hoog gepreesen !
Ghy aller schoonste heemels Beeld,
Ghy hebt er duisende geteeld,
Door afdruck van uw heilig weesen.

Plaatje 69 op ware grootte, 7 x 8,5 cm

Vergelijking van de plaatjes in dit album met die van Tarée e.a.

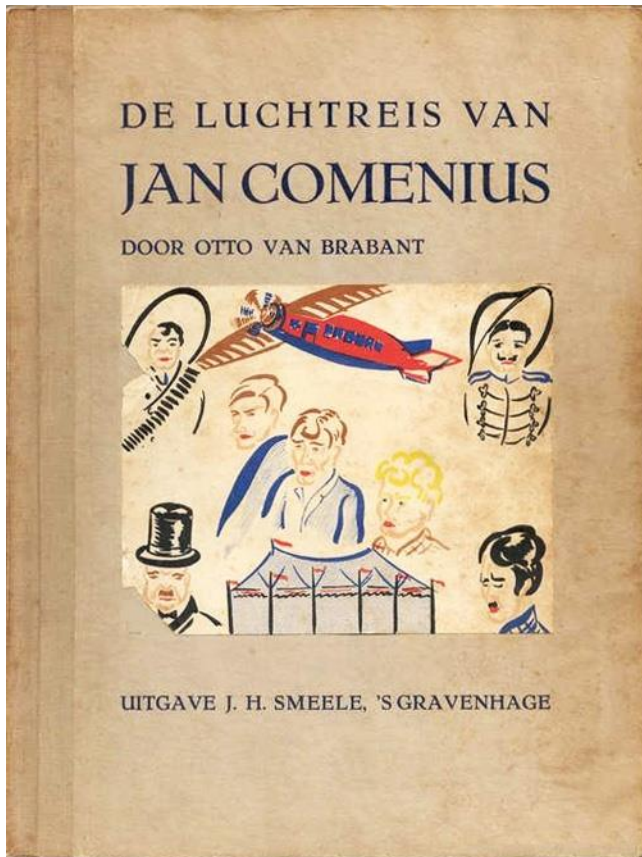
In de eerste uitgave van Luyken zijn 100 beroepen uitgebeeld, waaruit er voor de albums 80 gekozen zijn. De ontwerper van het album van Smeele heeft de benamingen van de beroepen onder de plaatjes geplaatst. In het album van Tarée e.a. zijn de benamingen op de plaatjes boven de afbeeldingen geplaatst. De benamingen van Smeele en van Tarée e.a. verschillen sterk.

Elf ambachten van Smeele komen niet voor bij Tarée e.a. en omgekeerd.

Smeele		Tarée e.a.
1. De Backer		40. Bakker
2. De Kleer'maker		1. Kleermaker
3. De Timmerman		11. Timmerman
4. De Metselaar		12. Metzelaar
5. De Lootgieter		17. Loodgieter
6. De Beesem Maaker		30. Beezemmaker
7. De Mandemaaker		34. Mandemaker
8. De Seeve Maaker		n.a.
9. De Stoelmaaker		20. Stoelemaker
10. De Gaarentwijnder		7. Garentwijnder
11. De Syreeder		6. Zyreeder
12. De Wolbereider		5. Wolbereider
13. De Weever		8. Weever
14. De Droogscheerder		n.a.
15. De Veruwer		10. Verwer
16. De Schoen Maaker		3. Schoenmaker
17. De Brillemaaker		65. Brillemaaker
18. De Naaldemaaker		69. Naaldemaker
19. De Gouddraadtrecker		67. Gouddraadtrekker
20. De Geelgieter		21. Geelgieter
21. De Tinne Gieter		24. Tinnegieter
22. De Smit		16. Smit
23. De Kooperslaager		n.a.
24. De Lantaaren Maaker		19. Lantaarnmaker
25. De Messemaaker		33. Messemaker
26. De Swaardveeeger		26. Zwaardveger
27. De Roeremaaker	54/55.	Roermaker
28. De Schaatsemaaker		75. Schaatzemaker
29. De Boommaaker		64. Boommaker
30. De Pompemaaker		32. Pompemaker
31. De Lyn Draaier		63. Lijndraajer
32. De Seile Maaker		62. Zeilmaker
33. De Kuiper		53. Kuiper
34. De Olislaager		23. Olislager
35. De Kaarsemaaker		22. Kaarsemaker
36. De Suikerbacker		45. Suikerbakker
37. De Apoteeker		59. Apoteeker
38. De Hovenier		41. Hovenier
39. De Moolenaar		39. Moolenaar
40. De Brouwer		n.a.
41. De Grutter		43. Grutter
42. De Waagemaaker		56. Wagenmaker
43. De Blaasbalckemaaker		36. Blaasbalgmaker
44. De Draaier		15. Draajer
45. De Instrumentmaaker		38. Instrumentmaker
46. De Chirurgyn		58. Chirurgijn
47. De Pruikemaaker		2. Paruikmaker
48. De Hoedemaaker		4. Hoedemaker
49. De Papiermaaker		52. Papiermaker
50. De Boeckdrucker		50. Boekdrukker
51. De Plaatdrucker		49. Plaatdrukker

ANPA – ARCHIEF VAN NEDERLANDSE PLAATJESALBUMS

52.	De Boeckbinder	51.	Boekbinder
53.	De Schoolmeester	n.a.	
54.	De Spiegelmaaker	27.	Spiegelmaker
55.	De Glasblaaaer	77.	Glasblazer
56.	De Bleeker	35.	Bleeker
57.	De Steensaager	13.	Steenzager
58.	De Steenhouwer	n.a.	
59.	De Pottedbacker	25.	Pottebakker
60.	De Lym Maaker	70.	Lymmaker
61.	De Veender	37.	Ven- of Turfboer
62.	De Munter	55/54.	Munter
63.	De Goudslaager	80.	Goudslager
64.	De Silversmit	79.	Zilversmit
65.	De Goudsmit	n.a.	
66.	De Peerelgaater	n.a.	
67.	De Borduurder	66.	Borduurder
68.	De Schilder	28.	Schilder
69.	De Plaatsnyder	48.	Plaatsnyder
70.	De Beeldhouwer	n.a.	
71.	De Musikant	72.	Muzikant
72.	De Astrologist	73.	Astrologist
73.	De Advokaat	47.	Advokaat
74.	De Landman	42.	Landman
75.	De Zeeman	60.	Zeeman
76.	De Visser	44.	Visscher
77.	De Jaager	74.	Iager
78.	De Koopman	46.	Koopman
79.	De Krygsman	n.a.	
80.	De Doodgraaver	n.a.	
n.a.		9.	Leerbereider
n.a.		14.	Tichelaar
n.a.		18.	Glazemaker
n.a.		29.	Orlogiemaker
n.a.		31.	Schuijermaker
n.a.		57.	Zaalmaker
n.a.		61.	Scheepstimmerman
n.a.		68.	Kammemaker
n.a.		76.	Diamantslijper
n.a.		77.	Glasblazer
n.a.		78.	Scheider

SMEE02

De luchtreis van Jan Comenius

De luchtreis van Jan Comenius. Door Otto van Brabant met illustraties van Jan Kotting jr. Uitgave: J.H. Smeele, 's Gravenhage. (193?)

84 pagina's vanaf het titelblad plus 2 ongenummerde bladen tussen p. 64/65 en p. 72/73. 95 zwart-wit plaatjes en 4 grote kleurenplaten om in te plakken.

Kenmerken

Halflinnen jeugdalbum van romanformaat (20 x 26,5 cm), met vulstrips en opgeplakte voorplaat. Op de achterkant staat het logo en de naam van de drukker Jan Kotting, die ook de illustraties gemaakt heeft. De tekst is in twee kolommen gezet en is in bruin gedrukt.

De zwart-wit plaatjes van verschillende afmetingen zijn verdeeld over de tekstpagina's. Op pagina 53 horen twee driehoekige plaatjes die uit een rechthoek geknipt moesten worden. Op het titelblad hoort een kleurenplaat van een halve pagina.

Op het volgende blad en op de bladen tussen p. 64/65 en p. 72/73 horen drie paginagrote gekleurde platen.

Jan Kotting heeft de modernistische plaatjes getekend en gedrukt en het boek gedrukt. Het lijkt alsof

hij op de pagina's onvoldoende ruimte heeft gelaten voor de zwart-wit plaatjes. De plaatjes staan boven- en onderaan de tekstkolommen tussen de tekst en de rand van het blad geperst. Ze steken – waarschijnlijk om artistieke redenen – buiten de kolommen uit.

Op pagina 66 staat een taalfout: "Zoo, en weet je dan wat er met jou gebeurt, dief!"

Inhoud

